

УДК 336.012.23

*Евеліна Соколова, к.е.н., доцент
(доцент кафедри «Фінанси і кредит»,
Державний економіко-технологічний університет транспорту)*

*Ганна Чернявська
(магістр спеціальності «Фінанси і кредит»,
Державний економіко-технологічний університет транспорту)*

ПРОБЛЕМИ УПРАВЛІННЯ ЛІКВІДНІСТЮ ТА ПЛАТОСПРОМОЖНІСТЮ ПІДПРИЄМСТВА

Невід’ємними поняттями ринкової економіки є ліквідність та платоспроможність. У статті проаналізовано основні напрями управління ліквідністю та платоспроможністю на підприємстві, а також досліджено економічну сутність понять «ліквідність» та «платоспроможність». Розглядаються погляди вітчизняних авторів стосовно сутності ліквідності та платоспроможності. Аналізуються визначення різними вченими поняття «ліквідність» та «платоспроможність», можливість забезпечення достатнього рівня цих показників на вітчизняних підприємствах. Визначено сутність та основні ознаки ліквідності та платоспроможності підприємства, встановлено підходи до розмежування цих понять. Проаналізовано методичку розрахунку показників платоспроможності і ліквідності підприємств в Україні, досліджено чинники, що спричинили їх зміни, та запропоновано напрями їх покращення. Для вдосконалення управління платоспроможністю та ліквідністю було визначено найбільш точно сутність поняття «платоспроможність» та «ліквідність», елементи, з яких ці поняття складаються, і чинники, які на них впливають. Розглянуто особливості категорій ліквідність та платоспроможність, систему показників, що характеризують ліквідність підприємства та їх нормативні значення, ознаки наявності кризи ліквідності та платоспроможності підприємства, шляхи підвищення ліквідності і платоспроможності, а також прогнозування рівня ліквідності і платоспроможності на підприємстві. Розглянуті заходи вдосконалення управління платоспроможністю та ліквідністю підприємства.

Ключові слова: ліквідність, платоспроможність, аналіз та управління ліквідністю, аналіз та управління платоспроможністю, коефіцієнт покриття, коефіцієнт абсолютної ліквідності.

© Соколова Е. О., Чернявська Г. О., 2016

Збірник наукових праць ДЕТУТ. Серія «Економіка і управління», 2016. Вип. 35

*Эвелина Соколова, к.э.н., доцент
(доцент кафедры «Финансы и кредит»,
Государственный экономико-технологический университет транспорта)*

*Анна Чернявская
(магистр специальности «Финансы и кредит»,
Государственный экономико-технологический университет транспорта)*

ПРОБЛЕМЫ УПРАВЛЕНИЯ ЛИКВИДНОСТЬЮ И ПЛАТЕЖЕСПОСОБНОСТЬЮ ПРЕДПРИЯТИЯ

Неотъемлемыми понятиями рыночной экономики являются ликвидность и платежеспособность. В статье проанализированы основные направления управления ликвидностью и платежеспособностью предприятия, а также исследована экономическая сущность понятий «ликвидность» и «платежеспособность». Рассматриваются взгляды отечественных авторов относительно сущности ликвидности и платежеспособности. Анализируются определения различными учеными понятий «ликвидность» и «платежеспособность» возможность обеспечения достаточного уровня этих показателей на отечественных предприятиях. Определена сущность и основные признаки ликвидности и платежеспособности предприятия, установлены подходы к разграничению этих понятий. Проанализирована методика расчета показателей платежеспособности и ликвидности предприятий в Украине, исследованы факторы, повлекшие их изменения, и предложены направления их улучшения. Для усовершенствования управления платежеспособностью и ликвидностью были определены наиболее точно сущность понятия «платежеспособность» и «ликвидность», элементы из которых эти понятия состоят, и факторы, которые на них влияют. Рассмотрена особенность категорий ликвидность и платежеспособность, система показателей, которые характеризуют ликвидность предприятия и их нормативные значения, признаки наличия кризиса ликвидности и платежеспособности предприятия, пути повышения ликвидности и платежеспособности, а также прогнозирование уровня ликвидности и платежеспособности предприятия. Рассмотрены мероприятия совершенствования управления платежеспособностью и ликвидностью.

Ключевые слова: ликвидность, платежеспособность, анализ и управление ликвидностью, анализ и управление платежеспособностью, коэффициент покрытия, коэффициент абсолютной ликвидности.

*Evelina Sokolova, Ph.d., associate Professor
(associate Professor of Department «Finance and Credit»,
State Economy and Technology University of Transport)*

*Anna Cherniavska
(magistrate of specialty «Finance and credit»,
State Economy and Technology university of Transport)*

THE PROBLEMS MANAGEMENT LIQUIDITY AND SOLVENCY

The article analyzes the main trends of liquidity management and solvency of the company. Integral concepts of market economy is the liquidity and solvency. The reason understanding the essence of local authors regarding liquidity and solvency. Explanation various scientists notion of liquidity and solvency, implementation these factors on domestic enterprises, and the opinion of scientists that there is no single approach to determine the nature of these concepts. The essence and main features of liquidity and solvency, established approaches to distinguish these concepts. Therefore, to improve the management of solvency and liquidity necessary, define the essence of the concept of solvency and liquidity, elements of which these concepts drafting and factors that affect them. Analyzed indicators of solvency and liquidity of Ukraine, studied factors that led to their changes, and suggested areas of improvement. Consider the system of indicators of the liquidity of the company and their normative values, signs of a liquidity crisis, the essence of the category of liquidity and solvency, assessment of solvency by increasing the liquidity and solvency, and forecasting liquidity and solvency of the company. Improvement of solvency and liquidity.

Key words: liquidity, solvency, liquidity analysis and management, solvency analysis and management, coverage ratio, absolute liquidity ratio.

Постановка проблеми. В умовах фінансової кризи особлива увага приділяється питанню платоспроможності у господарській діяльності, тому що найважливішим показником, що характеризує фінансовий стан підприємства є платоспроможність підприємства. Показниками фінансової стійкості і стабільної діяльності на підприємстві є їх платоспроможність і ліквідність, вони визначають на підприємстві фінансові можливості, здатність виконувати свої обов'язки та змогу фінансувати свою діяльність. Від ліквідності і платоспроможності залежить успішне існування будь-якого підприємства. Основною проблемою припинення діяльності підприємств є нестача грошових коштів. Також важливою проблемою в сучасному управлінні на підприємстві є відсутність такої комплексної оцінки платоспроможності та ліквідності, яка б могла виявляти слабкі місця та приймати правильні управлінські рішення керівництвом даного підприємства.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Аналізу управління ліквідністю підприємства присвячені праці та публікації таких відомих вчених, як А. М. Поддерьогін [1], Г. В. Савицька [2], О. О. Терещенко, А. Д. Шеремет [3], О. О. Шапурова, А. Д. Чернявський та ін. Вони створили вагоме підґрунтя для оцінки ліквідності та платоспроможності вітчизняних підприємств. Проте досі не сформувалось єдиного підходу щодо визначення економічної сутності поняття ліквідності та платоспроможності підприємств.

Метою статті є аналіз підходів у визначенні сутності категорій «ліквідність» та «платоспроможність», дослідження напрямів покращення управління ліквідністю та платоспроможністю підприємств і характеристика основних показників, які визначають взаємозв'язок між платоспроможністю та ліквідністю.

Виклад основного матеріалу дослідження. Фінансово-економічна діяльність будь-якого суб'єкта господарювання вимагає постановки нових завдань, які пов'язані із забезпеченням та підтримкою постійного економічного розвитку на підприємстві. Тому особливої актуальності у даній ситуації набуває оцінка платоспроможності та ліквідності підприємств, пошук шляхів їх відновлення.

В економічній літературі дослідженню сутності платоспроможності і ліквідності присвячені праці та публікації провідних вітчизняних і зарубіжних учених-економістів. Питання є досить полемічним, окремі вчені стверджують, що поняття «платоспроможність» ширше, ніж поняття «ліквідність», а інші стверджують, що ліквідність більш містке поняття.

Ліквідність – це здатність підприємства швидко трансформувати свої активи у грошову форму для покриття необхідних платежів у міру настання їх строків платежу. Категорія «ліквідність» може співвідноситися з такими поняттями: активи підприємства, їх сукупність («ліквідність балансу»), підприємство як суб'єкт господарювання («ліквідність підприємства») тощо. Відносно ліквідності активів зазначимо, що чим коротше період перетворення економічних ресурсів у грошові кошти, тим вища їхня ліквідність. Отже, найбільш ліквідним активом є грошові кошти. Ліквідність балансу характеризується станом активів та їх співвідношенням з поточними зобов'язаннями. При цьому має значення можливість суб'єкта господарювання обернути активи у готівку та погасити власні платіжні зобов'язання.

Такі автори, як А. Р. Ванева, Н. П. Любушин, Л. М. Ремньова [4], Г. В. Савицька [2], О. О. Шеремет [3] деталізують це загальне трактування, визначаючи ліквідність балансу як ступінь покриття зобов'язань підприємства активами, термін перетворення яких у грошові кошти відповідає строку погашення зобов'язань. Особливість полягає в тому, що ліквідність балансу забезпечується платіжними засобами за рахунок внутрішніх джерел, а ліквідність підприємства – його можливостями щодо залучення зовнішніх позикових коштів [5].

Отже, вище розглянуті трактування дають можливість виділити основні ознаки ліквідності балансу підприємства: наявність поточних зобов'язань; наявність платіжних засобів у різних формах; визначення відповідності поточних зобов'язань та платіжних засобів у кожен момент часу [6].

Непочатенко О. О. вважає, що ліквідність підприємства – це його здатність швидко продати активи й одержати гроші для оплати своїх зобов'язань. Ліквідність підприємства характеризується співвідношенням величини його високоліквідних активів (грошові кошти, ринкові цінні папери, дебіторська заборгованість) і короткострокової заборгованості [7].

У табл. 1 наведено фактори, які впливають на збільшення або зменшення ліквідності підприємства.

Таблиця 1. Фактори, що впливають на зміну ліквідності підприємства

Фактори, що впливають на збільшення ліквідності	Фактори, що впливають на зменшення ліквідності
1. Одержання довгострокового кредиту	1. Погашення довгострокових позик
2. Інвестування капіталу	2. Грошові виплати
3. Прибутки	3. Збитки
4. Амортизаційні відрахування	4. Податки на дохід від оцінки активів
5. Скорочення дебіторської заборгованості	5. Інвестиції в основні засоби
6. Повернення наданих позик	6. Погашення короткострокових кредитів
7. Продаж необоротних активів	7. Використання резервних фондів

Від ступеня ліквідності підприємства залежить його платоспроможність.

Платоспроможність – це можливість підприємства своєчасно погашати свої зобов'язання наявними платіжними засобами. А. Д. Шеремет стверджує, що платоспроможність підприємства визначається як здатність покриття всіх зобов'язань підприємства усіма активами [3]. Більшість економістів вважають, що поняття платоспроможність пов'язане з можливістю розраховуватися за короткостроковими зобов'язаннями, але іноді платоспроможність пов'язують із здатністю розраховуватися за довгостроковими зобов'язаннями. До складу строкових зобов'язань включають: короткострокові кредити банків, кредиторську заборгованість за товари та ін.

Такі науковці як, Т. О. Сидорова та Г. Г. Лисак пов'язують платоспроможність зі здатністю своєчасно виконувати платіжні зобов'язання за операціями платіжного характеру (торговими, кредитовими тощо). Більш містке трактування платоспроможності надають автори А. А. Мазаракі та Л.О. Лігоненко. Вони визначають платоспроможність відповідністю доходів і витрат підприємства, яка забезпечує можливість фінансування діяльності та виконання наявних зовнішніх зобов'язань [8]. Перевищення платіжних засобів над строковими зобов'язаннями свідчить про платоспроможність підприємства. Також на платоспроможність можуть вказувати залишки грошових коштів, їхня відсутність на поточних рахунках, позик та прострочених кредитів, порушення термінів виплати заробітної плати тощо. Це підтверджує, що для управління платоспроможністю важливе значення має визначення напрямів зміни активів та пасивів підприємства з метою збільшення суми коштів.

Узагальнення наявних у літературі підходів до трактування поняття «платоспроможність підприємства» дозволило встановити її основні ознаки: наявність у достатньому обсязі коштів на банківських рахунках; відсутність прострочених поточних зобов'язань.

Більш детально різні підходи до розкриття поняття платоспроможність наведено у таблиці 2.

Таблиця 2. Погляди науковців на сутність поняття «платоспроможність»

Автор	Визначення	Джерело
А.Д. Шеремет	Платоспроможність підприємства визначається як здатність покриття усіх зобов'язань підприємства усіма активами	[9]
Є.В. Мних	Платоспроможним вважається підприємство, якщо його загальні активи більші, ніж довгострокові та короткострокові зобов'язання	[5]
М.М. Крейніна	Платоспроможність – це наявність у підприємства коштів, достатніх для сплати боргів за всіма короткостроковими зобов'язаннями й одночасно безперебійного здійснення процесу виробництва та реалізації продукції	[9]
Е.І. Уткін	Платоспроможність – здатність підприємства вчасно й повністю розраховуватися за своїми довгостроковими зобов'язаннями	[9]
Й. Ворст, П. Ревентлоу	Платоспроможність підприємства – це здатність витримувати збитки	[9]
Г.В. Савицька	Платоспроможність підприємства – здатність готівковими грошовими ресурсами своєчасно погашати свої платіжні зобов'язання	[2]

Основні етапи управління платоспроможністю проводяться в двох напрямках: профілактика (зниження) неплатежів і підвищення платоспроможності. Плато-

спроможність можна підвищити на підприємстві, якщо регулярно проводити різноманітні заходи, які сприяють підвищенню ліквідності активів і усувають причини зниження платоспроможності. Це зростання у складі активів підприємства частки оборотних активів, прискорення оборотності активів, підвищення частки ліквідних оборотних активів.

Велике значення на підприємстві має фінансовий імідж, що дозволяє використовувати як кошти для розрахунків комерційні (товарні) векселі. Підвищуючи платоспроможність, підприємство здійснює профілактику неплатежів шляхом посилення контролю за платіжними потоками. У цих цілях бажано складати плани надходження й витрачання коштів, вести платіжний календар.

Від ступеня ліквідності підприємства залежить його платоспроможність.

Платоспроможність і ліквідність схожі між собою поняття, але вони не однозначні, тому що платоспроможність означає наявність у підприємства грошових коштів та їх еквівалентів, достатніх для розрахунків за кредиторською заборгованістю, що потребує негайного погашення, а ліквідність – це спроможність підприємства погашати свої поточні зобов'язання вчасно і в повному обсязі. Під ліквідністю розуміють спроможність підприємства перетворювати свої активи на гроші без втрат їх ринкової вартості для покриття всіх необхідних платежів за мірою настання їх строків і швидкість здійснення цього перетворення [2].

Отже, ліквідність можна розглядати як час, необхідний для продажу активу, і суму, одержану від продажу активу. Чим коротший період, тим вищою є ліквідність даного виду активів. Більшість науковців трактує ліквідність як здатність підприємства перетворювати свої активи в гроші з метою забезпечення якомога швидшого покриття платежів, термін сплати за якими уже настав, тому ці аспекти тісно пов'язані між собою.

Ліквідність і платоспроможність дозволяє визначити, наскільки ефективно здійснюється фінансовий менеджмент господарюючого суб'єкта, а також дають можливість визначити, як саме і протягом якого часу, підприємство зможе виконувати свої грошові зобов'язання перед іншими суб'єктами ринку.

Система показників, що характеризують ліквідність підприємства та їх нормативні значення наведені в табл. 3.

Таблиця 3. Нормативні значення показників ліквідності та платоспроможності

Назва показника	Нормативне (оптимальне) значення
Коефіцієнт абсолютної ліквідності (негайної ліквідності)	$\geq 0,2$
Коефіцієнт швидкої ліквідності (проміжної, суворої, уточненої, критичної ліквідності, кислотного тесту)	$\geq 0,7$
Коефіцієнт загальної ліквідності (поточної ліквідності)	$\geq 1,5$
Коефіцієнт платоспроможності	$\geq 0,1$
Коефіцієнт критичної ліквідності	$\geq 0,8$
Коефіцієнт покриття запасів	$\geq 1,0$

За даною таблицею ліквідність підприємства можна визначити, розрахувавши низку коефіцієнтів:

- коефіцієнт абсолютної ліквідності визначається відношенням найбільш ліквідних активів до поточної кредиторської заборгованості підприємства;

- коефіцієнт швидкої ліквідності обчислюється відношенням суми грошових коштів, короткострокових фінансових вкладень і дебіторської заборгованості до поточної кредиторської заборгованості;

- коефіцієнт загальної ліквідності розраховується як відношення поточних активів до поточних зобов'язань;

- коефіцієнт платоспроможності розраховується як відношення грошових коштів до поточних зобов'язань;

- коефіцієнт критичної ліквідності розраховується як відношення поточних активів за мінусом виробничих запасів і витрат до поточних пасивів, до ліквідних активів відноситься і готова продукція;

- коефіцієнт покриття запасів показує співвідношення величини «нормальних» джерел покриття запасів до величини запасів.

Коефіцієнти оцінки платоспроможності характеризують можливість підприємства своєчасно розраховуватися по своїх поточних зобов'язаннях за рахунок оборотних активів різного рівня ліквідності. Найчастіше використовується коефіцієнт поточної ліквідності, він широко використовується як загальний індикатор платоспроможності суб'єкта господарювання та здатності її погасити першочергові платежі.

Основними завданнями аналізу та управління ліквідністю і платоспроможністю підприємств є:

- визначення відповідності показників цільовим параметрам і потенційним можливостям підприємства, виявлення тенденцій і закономірностей їх змін та впливу факторів на ці зміни;

- визначення різного роду відхилень від норм, можливостей виникнення несприятливих і ризикових ситуацій, їх інтенсивності та динаміки, а також факторів, що на них впливають;

- виявлення потенційних можливостей зміни та розвитку ліквідності та платоспроможності підприємства, кола регульованих факторів, шляхів і засобів їх реалізації;

- контроль за виконанням прийнятих управлінських рішень, ефективністю використання ресурсів та дотриманням соціальних норм і стандартів [3].

В більшості випадків основними проблемами, що зумовлюють недостатній рівень ліквідності та платоспроможності підприємства є:

- низький рівень розрахунково-платіжної дисципліни;

- високий рівень низьколіквідних активів у загальній вартості майна підприємства;

- низький рівень окупності капітальних вкладень;

- відсутність страхових фондів.

Ознаками наявності кризи ліквідності є низькі значення системи коефіцієнтів платоспроможності (грошової, розрахункової та майнової), а також значний диспаритет сум елементів оборотних активів та зобов'язань. Тому на думку А. Д. Чернявського, кризою ліквідності є неплатоспроможність підприємства або реальна загроза втратити платоспроможність [5].

У процесі дослідження було встановлено, що основні відмінності між ліквідністю підприємства та його платоспроможністю такі:

- поняття ліквідності підприємства більш ємне, ніж поняття його платоспроможності;

– ліквідність підприємства визначається розміром та складом поточних активів, а платоспроможність наявністю поточних активів у високоліквідній формі;

– ліквідність підприємства припускає співвідношення усіх поточних активів та їх груп з поточними зобов'язаннями, а платоспроможність – високоліквідних активів із найбільш терміновими зобов'язаннями;

– ліквідність характеризує поточний та перспективний стан підприємства, а платоспроможність лише поточний стан.

Пропозиції по вдосконаленню управління ліквідністю та платоспроможністю:

1) збільшення виручки та значне зменшення витрат, що приведе до підвищення прибутку підприємства;

2) зниження собівартості продукції та витрат, джерелом покриття яких є прибуток, покращує платоспроможність підприємства;

3) продаж окремих низькорентабельних структурних підрозділів та об'єктів основних фондів. Завдяки цій операції підприємство може отримати інвестиційні ресурси на більш прибуткові види діяльності і перепрофілювати виробництво;

5) здати в оренду основні фонди, які використовуються у виробничому процесі не повною мірою;

6) провести реструктуризацію активів підприємства, це є одним із важливих напрямів зміцнення фінансового стану, тому що являється мобілізацією внутрішніх резервів, а також провести сукупність заходів, пов'язаних зі зміною структури та складу активів балансу.

7) забезпечення безперебійної роботи підприємства.

Висновки та пропозиції: В результаті проведеного дослідження було проаналізовано підходи вчених-економістів до визначення ліквідності та платоспроможності підприємства, визначені основні спільні риси та відмінності між даними категоріями. Для вдосконалення управління платоспроможністю та ліквідністю було запропоновано ряд заходів серед яких: пошук внутрішніх резервів зростання ліквідності та платоспроможності підприємства, економію наявних ресурсів, оптимізація структури капіталу, комплекс заходів з підвищення якості створеної продукції, а також проведення постійного моніторингу основних напрямків фінансово-господарської діяльності підприємства, контроль за співвідношенням засобів якими володіє підприємство та його поточними і перспективними зобов'язаннями.

ЛІТЕРАТУРА

1. Фінанси підприємств : Підручник / А. М. Поддєрьогін , М.Д. Білик , Л.Д. Буряк та ін. ; Кер. кол. авт. і наук. ред. проф. А.М. Поддєрьогін. - 5-ге вид., перероб. та допов. – К.: КНЕУ , 2004. - 546 с.
2. Савицька Г. В. Аналіз господарської діяльності підприємства: 5-е вид. / Г.В. Савицька. – Мінськ: ООО «Новое поколение», 2001. – 688 с.
3. Шеремет А. Д. Теория экономического анализа : учебн. / А. Д. Шеремет. – 2011. – 352 с.
4. Коваленко Л.О. Фінансовий менеджмент: Навч. пос.-3-тє вид., випр. і доп. / Л.О.Коваленко, Л.М.Ремньова. - К.: Знання, 2008. – 483 с.
5. Веселова Ю. Ю. Анализ платежеспособности и ликвидности предприятия / Ю. Ю. Веселова // Науковий вісник. Фінанси, банки, інвестиції. – 2009. – № 2. – С.35.
6. Бугай В.З., Білий Є.Л. Удосконалення методичного підходу щодо оцінки поточної ліквідності балансу підприємства // Вісник Запорізького національного університету.– Серія: Економічні науки.– 2009.– №1. – С. 28–33.
7. Фінанси підприємств. Непочатенко О.О.: навч. посібник. – К.: Центр навчальної літератури, 2013 – 363с.

8. *Смірнова П. В.* Оцінка майбутньої ліквідності та платоспроможності підприємства торгівлі / Н. О. Власова, П. В. Смірнова // *Економічна стратегія і перспективи розвитку сфери торгівлі та послуг* : зб. наук. пр. / Харк. держ. ун. харчування та торгівлі ; [редкол. : О. І. Черевко (відпов. ред.) та ін.]. – Харків, 2011. – Вип. 2. – С. 183–190.

9. *Подольська В.О., Ярм О.В.* Фінансовий аналіз: Навч. посібник. – К.: Центр навчальної літератури. – 2008. – 488с.

REFERENCES

1. Finance companies: Textbook / A. M. Poddyerohin, MD Bilyk LD Beets, etc.; Coeur. Call. Avt..i sciences. Red.prof. AM Poddyerohin.- 5th ed., Revised. And reported. – К.: KNEU, 2004.-546 with.

2. *Savitskaya G.V.* Analysis of business enterprises: 5th ed. / GV Savitskaya. – Minsk: OOO «New generation», 2001. – 688 p.

3. *Sheremet A.D.* The Economic Analysis Theory: Textbook. / AD Sheremet. – 2011. – 352 p.

4. *Kovalenko L.O.* Financial Management: Navch.pos., 3rd ed., Straighten. and add /L.O.Kovalenko, L.M.Remnova .- K: Knowledge, 2008.-483.

5. Veselova solvency and liquidity analysis of the company / Yu. Veselova // *Naukova News. Finansi, banks, investitsii.* – 2009. – № 2. – P.35.

6. *Bugay V.Z.* EL White perfection methodical approach to assessing the current liquidity of the balance sheet // *Bulletin Zaporizhzhya National universytetu.*- Series: Economic nauky.- 2009.- №1. – P. 28-33.

7. Finance companies. Nepochatenko AA : Teach. manual. – К.: Center of educational literature, 2013 – 363.

8. *Smirnov P.V.* estimates of future liquidity and solvency trade / NA Vlasov, PV Smirnov // *Economic strategy and prospects of trade and services: Coll. Science. pr.* / Hark. state. Univ. Food and trade; [Redkol. : OI Cherevko (acc. Ed.) Et al.]. – Kharkiv, 2011. – Vol. 2. – P. 183-190.

9. *Podolskaya V.A., AV Jarim* Financial Analysis: Training. manual. – К.: Center of educational literature. – 2008. – 488.